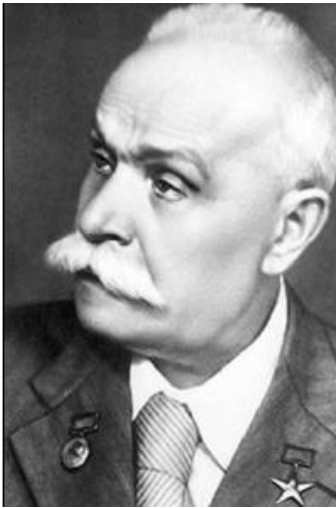

УВІЧНЕНИЙ І В КОСМОСІ

12 СЕРПНЯ — 60 РОКІВ ВІД ДНЯ СМЕРТІ
ЄВГЕНА ОСКАРОВИЧА ПАТОНА (1870–1953), УКРАЇНСЬКОГО ВЧЕНОГО
В ГАЛУЗІ МОСТОБУДУВАННЯ І ЗВАРЮВАННЯ

«Чи треба говорити, що увічнення у КОСМОСІ заслуговують далеко не всі, навіть видатні і талановиті люди... З глибокої старовини люди присвячували небо своїм богам. Коли були «вичерпані» сузір'я — іменами богів названо планети... Потім — яскраві астероїди. Коли науково-технічний прогрес і інструментальна база астрономів-спостерігачів стала досконалою — астероїди розпочали відкривати десятками... Але традиція увічнення — збереглася! Просто місце язичницьких богів із древніх міфів зайняли «боги» земні — великі таланти людства!»

Так розпочинається нарис «Астероїд 2727» — про всевітньо відомого вченого Євгена Оскаровича Патона. Напевне, у багатьох виникне запитання: «При чому тут астероїд?» Тому нагадаю: 22 вересня 1979 року в Кримській астрофізичній обсерваторії астроном Микола Черних відкриває астероїд, що отримав міжнародне позначення 1979SO9. Згодом за традицією цей астероїд отримав власну назву — 2727 Патон (Paton)...

Навряд чи хто не погодиться з тим, що Євген Оскарович Патон заслуговує на таку честь. Про величезний талант ученого свідчить створений завдяки його розробкам і пізніше названий його ім'ям найбільший у світі міст через Дніпро в Києві. Він став першим суцільнозварним автодорожнім мостом балочної конструкції, і нині більшість надводних мостів будують саме за цією технологією, поєднавши в собі зварювання і мостобудування, які раніше вважалися несумісними.

Будівництво моста розпочалося в грудні 1951 року і завершено в жовтні 1953 року, тому скоро йому виповниться 60 років. Він залишається не лише невтомним трудівником, витримуючи навантаження, що значно перевищують ті, що були в розрахунках, але й символізує єдність Сходу і Заходу України — тут проводяться акції в День соборності.

Звичайно ж, цей міст був далеко не єдиним пам'ятним творінням Патона. Як тут не згадати про легкий і вишуканий Парковий міст, з яким пов'язане повір'я: якщо закохана пара на ньому поцілується, то ніколи не розлучиться. Через 70 з гаком років, коли застарілі конструкції вирішили замінити копіями і прорахували їх на ЕОМ, виявилось, що рішення, розроблене свого часу Патоном, було оптимальним.

У багатьох публікаціях про творчий багаж ученого говориться про понад три десятки здійснених його проектів мостів; що Є. О. Патон — керівник і автор більше 50 проектів залізних клепанних мостів і більше 100 зварних мостів.

Як розповіли мені вчені після відряджень до Німеччини, німецькі мостобудівники також пишаються тим, що Євген Оскарович вчився і розпочинав трудову діяльність в їхній країні. Про те, як він там опинився, варто зупинитися детальніше.

...Є. О. Патон народився 5 березня 1870 року в Ніцці (Франція) в сім'ї консула Російської імперії, в минулому гвардійського полковника, а потім військового інженера О. П. Патона. Вважаючи, що система освіти і виховання в Німеччині досконаліша, ніж навчання у Франції, Оскар Петрович відправив юнака вчитися до Німеччини.

Після закінчення Дрезденського політехнічного інституту, де майбутній академік був одним із кращих студентів, його залишили працювати на кафедрі мостобудування. Переконавшись, що молодий інженер може виконати найскладніші завдання, йому доручають розробку серйозних проектів, пропонують престижну високооплачувану роботу на найбільшому в Німеччині мостобудівному заводі. Тобто в Німеччині перед ним відкривається блискуча кар'єра.

Утім, у нього були інші плани. Він хоче будувати мости в Росії, працювати на свою країну. «Я, — згадував Євген Оскарович, — уважно придивлявся до всього, всюди шукав те корисне, що можна почерпнути з практики, і наполегливо все думав про переїзд до Петербурга, про російський диплом... Мріяв гаряче і бачив у своїй уяві далекі безмежні простори Росії, нескінченні сталеві нитки рейок, що йдуть до горизонту, і ажурні красені-мости, що сполучають береги могутніх і повноводних російських річок».

І немає необхідності переконувати, що уроки любові до своєї батьківщини, уроки патріотизму він отримав у своїй сім'ї. Як пишуть біографи і журналісти, посилаючись на спогади вченого, безперестанний клопіт Оскара Петровича був спрямований на те, щоб у чужій країні діти (в сім'ї було п'ять братів і дві сестри) «не вирости іноземцями без роду, без племені», щоб не схопили «прилипливу, огидну хворобу, набагато небезпечнішу, ніж усі відомі хвороби, — пристрасть до наживи, до марного байдикування».

Він піклувався про те, щоб діти отримали максимум знань про свою країну, про її культуру, історію, природу, традиції. Це під впливом оповідань батька про проблеми, що виникають через відсутність мостів у багатьох регіонах через річки, Євген Патон твердо вирішив стати інженером-мостобудівником.

Однак здійснити свою мрію будувати мости на батьківщині йому вдалося не відразу. На його звернення з цього питання Міністерство шляхів сполучення відповідало: «Відмовити. Оскільки проти правил». Удома німецький диплом не визнали. Тоді йому порадили написати прохання на ім'я царя, мовляв, він підтримає, адже старовинний дворянський рід Патонів мав у Росії високий авторитет, до того ж хрещені Євгена належали до імператорського дому Романових.

Але кумівство не спрацювало. Як пише Ігор Малишевський, котрий розкопав ці факти, «імператор Олександр III «прихильно» зглянувся до неспокоїного підданого своєї корони. Панові Патону дозволялося знову... стати студентом. Благо хоч замість трьох років — рік. П'ятий курс з усіма належними екзаменами».

У 1895 році Патон поїхав до Росії і оселився в Петербурзі, де знову сідає за студентську лаву і через рік отримує диплом Петербурзького інституту інженерів шляхів сполучення. Дуже швидко він заявляє про себе як один із кращих фахівців у галузі мостобудування.

У 1904-му Євген Патон із Москви переїжджає до Києва, де, на думку багатьох дослідників, розпочався найплідніший період життя вченого... І не тільки в мостобудуванні — він викладав у Політехнічному інституті, виховав цілу плеяду інженерів-мостобудівників, займався науковими дослідженнями. А в 58 років взявся за нову тоді в країні справу — електрозварювання.

Із цього приводу син Євгена Оскаровича — Борис Євгенович Патон говорив в одному з інтерв'ю: «Мій батько розділив своє життя на дві частини. Перша частина

Є. Патон із синами...

— мости, які він проектував, причому дипломні проекти кращих студентів використовувалися для будівництва. А друга половина його життя починається приблизно з 1928 року, коли він познайомився зі зварюванням, що перебувало в зачатковому стані, і вирішив зайнятися ним, не відмовляючись від мостів».

У 1934 році Євген Оскарівич створює перший у світі спеціалізований Науково-дослідний інститут електрозварювання. Під керівництвом ученого здійснюється ціла серія експериментів із дослідження міцності і надійності зварних з'єднань... У 1939 році він із групою учнів і співробітників Інституту електрозварювання створює метод швидкісного автоматизованого зварювання під шаром флюсу, названий пізніше на його честь «методом Патона».

За три місяці до війни його відзначили Сталінською премією першого ступеня, яку він розділив між співробітниками, що працювали разом із ним над створенням автозварювання під флюсом.

У роки Великої Вітчизняної війни під керівництвом 70-річного Є. О. Патона силами тоді невеликого Інституту електрозварювання АН УРСР, евакуйованого до Нижнього Тагіла, були впроваджені в оборонну промисловість устаткування і технологія автоматичного зварювання спеціальних сталей, танків, бомб, створено АШЗ — перший у світі автомат швидкісного зварювання броні танків.

Як наголошують біографи, завдяки цим та іншим розробкам розпочалося перше у світі конвеєрне виробництво танків, які тепер випускали майже у 10 разів швидше, ніж раніше. Нижній Тагіл у той період почали називати Танкоградом. Після появи радянських танків зі зварною броньованою основою тривалий час німецька армія не могла підібрати снаряди для ефективного їх руйнування. Саме виробництво танків за допомогою автоматів Патона перекинулося на багато військових заводів того часу. І не тільки танків, а й літаків, авіабомб, самохідних установок.

За роботи зі зварного танкобудування, за танк Т-34 й інші види 2 березня 1943 року Євгену Оскарівичу було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці.

У червні 1944 року інститут повернувся до Києва, де розпочалося відновлення його наукової і лабораторної бази. У післявоєнні роки Є. О. Патон очолив дослідження зі створення наукових основ зварювання і широкого впровадження зварювання у промисловість, з розроблення нових систем флюсів, дротів і зварювальної апаратури, з вивчення міцності зварних з'єднань в екстремальних умовах...

Науковий внесок видатного вченого був відзначений високими державними і науковими преміями та нагородами. Він по праву вважається основоположником наукової школи в галузі електрозварювання. Його ім'я носить Науково-дослідний інститут електрозварювання.

Євген Оскарівич Патон помер 12 серпня 1953 року, похований у Києві.

Син Є. О. Патона — Борис Євгенович Патон продовжив справу батька у галузі зварювання, став ученим зі світовим ім'ям, двічі Героєм Соціалістичної Праці, Героєм України.

**Людмила ШЕРШЕЛЬ,
Укрінформ**

Джерело: Газета «Демократична Україна» (№32, 09.08.2013)